

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Власенко І.В.*, Чміль М.О.**

*кандидат технічних наук, доцент,

**викладач кафедри ТСП

Харківський національний університет внутрішніх справ

Актуальність проблеми. Професіоналізм працівника правоохоронних органів залежить від великої кількості чинників, у тому числі від його працездатності та здатності виконувати поставлені задачі з мінімальним ризиком для життя. Служба працівника міліції проходить в умовах постійної дії стрес-факторів: при боротьбі з масовими безладдями, ліквідації наслідків і запобігання терактам, звільненні заручників, застосуванні вогнепальної зброї відбувається шкідливий вплив на психіку та загальний стан здоров'я працівника міліції. Шкідливі впливи на нього різко підвищуються в умовах надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, через низьку професійну підготовку з питань дій і забезпечення особистої безпеки у відповідних умовах. У результаті ми маємо небажану картину в масштабах МВС. Близько 95% працівників міліції виходять на пенсію за станом здоров'я, 70% працівників міліції, що застосовували вогнепальну зброю на поразку, у найближчі 4 роки звільняються за власним бажанням і 90% працівників звільняється, що були свідками масової загибелі людей. Тільки 4% працівників міліції можуть виконувати поставлену задачу в умовах будь-якої надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру. За 2001 рік було травмовано близько 2500 працівників міліції, а при несенні служби за 10 років незалежності України загинуло 751 чоловік. Тільки у Харківській області у 2005 році під час несення служби загинуло 2 та отримали травми 10 працівників міліції.

З цього приводу головною метою цієї роботи було встановлення концептуального розвитку та складових елементів

навчального процесу щодо забезпечення особистої безпеки працівників міліції, а також розроблення загальної структури та змісту цього навчання.

У зв'язку з цим гостро ставиться питання про підвищення уваги щодо питань забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів. При цьому необхідно враховувати весь комплекс небезпечних чинників, що мають негативний вплив на працівника ОВС за весь термін його роботи. Враховувати необхідно не тільки чинники, що травмують (постріли з вогнепальної зброї, удари холодної зброї, удари тупими предметами), але і чинники, що викликають погіршення його стану здоров'я (емоційне навантаження, стан навколишнього середовища, кліматичні умови, систему релаксації й інші шкідливі умови). Умовно ці чинники можна поділити на наступні групи: екологічні чинники; побутові небезпеки, чинники, що виникають при надзвичайних ситуаціях і несенні служби. Ці питання відображаються в дисциплінах: безпека життєдіяльності, охорона праці, цивільна оборона та екологія.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З метою забезпечення виконання Державної програми навчання та підвищення рівня знань працівників, населення України з питань охорони праці на 1996-2000 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.96 №443, Указ Президента України від 18.10.97 №1166/97 "Про Основні напрями соціальної політики на 1997-2000 роки", Типове положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників з питань охорони праці, затверджене наказом Держнаглядохоронпраці України від 04.04.94 №30 і зареєстроване в Міністерстві юстиції України 12.05.94 за №95/304, рекомендації Міжвідомчої науково-методичної ради з питань освіти в галузі охорони праці і комісії з охорони праці та безпеки життєдіяльності Науково-методичної Ради Міносвіти) та з метою усунення недоліків, виявлених при перевірці стану навчання з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності у вищих закладах освіти України, викладання цих дисциплін є обов'язковим. Окрім цього, вивчення дисциплін є обов'язковим в усіх вищих навчальних

зкладах України, що вказано в наказі Держнаглядохоронпраці України №15 від 26.01.2005 „Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою”.

У зв'язку з цим, втрату здоров'я людьми можливо поділити на зазначені вище складові. Відповідно до світової статистики втрата здоров'я залежить на 10% від генетичної спадковості, на 20% від побутових нещасних випадків, на 10% від небезпечних чинників надзвичайних ситуацій, на 15% від стану навколишнього середовища і на 45% від умов праці. До складу блоку "умови праці" входять: соціальні умови; умови, що виникають при господарських роботах, у робочий час; і безпосередньо стан умов безпеки на робочому місці та умови безпеки при несенні служби. Для працівників правоохоронних органів доцільно говорити про введення додаткової дисципліни, що ґрунтувалася б на науково-практичних знаннях і цілком враховувала би забезпечення безпеки працівника міліції з урахуванням специфічних умов несення служби, охорони громадського порядку та умов життєдіяльності. Запропоновану структуру взаємозв'язку дисциплін можна відобразити наступним чином (рисунок 1).

Рис. 1 – Структура взаємозв'язку дисциплін

Завдяки такій структурі можна уточнити конкретні задачі, мету і питання, що можуть зважуватися кожним із зазначених блоків.

Охорона праці розглядає безпеку на робочому місці, при несенні служби. Специфічними питаннями з охорони праці працівника ОВС є: виникнення і профілактика професійних захворювань, причини нещасних випадків, техніка безпеки при несенні служби особовим складом різних підрозділів, індивідуальні і колективні засоби захисту і правильне їх використання, профілактика травматизму, надання першої медичної допомоги, порядок проведення найбільш небезпечних дій (роботи з підвищеною небезпекою).

Безпека життєдіяльності розглядає забезпечення *безпеки в побутових умовах*. Специфічними питаннями з безпеки життєдіяльності (БЖД) є: психофізіологічна підготовка, рефлексії та емоції працівника міліції, причини нещасних випадків, індивідуальні і колективні засоби і правильне їх використання, види небезпек і способи захисту від них, порядок поведінки працівника міліції в *життєвих ситуаціях*, захворювання, функціональна готовність організму працівника ОВС до виконання складних задач.

Цивільна оборона розглядає забезпечення безпеки в умовах надзвичайних ситуацій. Специфічними питаннями з цивільної оборони є: види небезпек і способи захисту від них, індивідуальні і колективні засоби захисту і правильне їх використання в умовах надзвичайних ситуацій, контроль і прилади контролю стану навколишнього середовища, оцінка обстановки, прогнозування наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Екологія розглядає вплив навколишнього середовища на людину, людини на навколишнє середовище і вплив людей один на одного у зв'язку з впливом навколишнього середовища. Специфічними питаннями з екології є: контроль стану навколишнього середовища, облік екологічних чинників, вплив екологічних чинників на стан здоров'я і на ефективність виконання поставленої задачі, біоіндикація небезпек, оцінка обстановки,

небезпечні явища і процеси, що виникають у навколишнім середовищі, захворювання, властивості середовища, зміни властивостей середовища при впливі на нього, прогнозування екологічного стану.

Комплекс розв'язуваних питань дозволяє забезпечити тотальну безпеку працівника правоохоронних органів. До переліку питань, що виникають при комплексному вивченні даних дисциплін, входять:

- Професійний добір;
- Профілактика травматизму;
- Профілактика захворювань та професійних захворювань;
- Профілактика суїциду;
- Режим праці та відпочинку;
- Профілактика професійних захворювань;
- Підвищення працездатності;
- Забезпечення комфортних умов праці;
- Забезпечення життєдіяльності в екстремальних ситуаціях;
- Захист від небезпечних чинників;
- Можливість надати першу допомогу, у тому числі і першу медичну допомогу оточуючим;
- Запобігання надзвичайним ситуаціям, у тому числі екологічним, протидія небезпечним чинникам надзвичайних ситуацій.

При несенні служби працівник міліції готовий до захисту від визначених небезпечних факторів, що найбільш часто зустрічаються і які візуально і явно можна спостерігати. Наприклад, інспектор ДАІ найбільш ймовірно знає про наступні небезпеки: транспортні засоби, що пересуваються з великою швидкістю, водій в алкогольному чи наркотичному сп'янінні, слизька дорога, опади, вихлопні гази автомобілів і т.д. Співробітник ППСМ: масові безладдя, озброєний холодною чи вогнепальною зброєю правопорушник, кліматичні умови, пересування у складних умовах та ін.

Виклад основного матеріалу. Опитування працівників міліції різних підрозділів МВС України, яке проводилося в Національному університеті внутрішніх справ в 2000 – 2002 роках, показало, що 84.8% вважає, що виконання вимог охорони праці та техніки безпеки здатні значно знизити рівень травматизму в системі МВС. Крім того, респондентам було надано 13 заходів і засобів, які впливають на зниження травматизму, і їм необхідно було розставити ці заходи за зменшенням значущості. Серед наданих засобів і заходів один повністю відноситься до заходів з техніки безпеки - це проведення інструктажів. У результаті проведення інструктажів за значущістю посіло 4 місце. В таблиці 1 наведені пересічні значення значущості заходів за зниженням травматизму.

Таблиця 1.

Розподіл значущості заходів за зниженням травматизму

	Профпідготовка міліціонера	Попереднє від- працювання дій	Наявність спецзасобів та озброєн- ня у пра- цівника міліції	Проведення інструктажів
При проведенні спецоперації	1.41	3.28	3.6	4.68
При несенні служби	1.31	4.35	3.28	4.39

Охорону праці необхідно розглядати як основу до вивчення подальших дисциплін, а також як правила безпеки студентів і курсантів під час навчання у вищому навчальному закладі. До розділів охорони праці входять: техніка безпеки, пожежна безпека, вибухобезпека, електробезпека, санітарія та гігієна праці, надання першої медичної допомоги. Ці знання необхідно використати під час опанування інших дисциплін, які вивчаються у вищих навчальних закладах, а також під час проведення господарських робіт.

Безпека працівника міліції враховує питання, пов'язані зі станом навколишнього середовища, що не завжди раніше враховувалися. Приведена проблема раніше враховувалася тільки у зв'язку з кліматичними умовами: температура, вологість повітря і швидкість вітру. Ці проблеми зважувалися за рахунок застосування форменого одягу і регламентуванням часу несення служби. Але проблема набагато ширше.

Складні процеси, що виникають у навколишнім середовищі, напряму впливають на працівника міліції, що знаходиться тривалий час на відкритому просторі. До таких явищ і процесів відносяться: опади, кислотні опади, утворення смогу, зміна клімату, зміна хімічного складу сфер навколишнього середовища, виникнення процесів синергізму, вплив великого комплексу екологічних факторів одночасно.

В останні десятиліття різко погіршився стан навколишнього середовища. Якщо в 1990 році працівник МВС втрачав у рік 10,2 дня за станом здоров'я, то в 1994 році - 11,4 днів. Це збільшення напряму можна пов'язати зі станом навколишнього середовища. Після Чорнобильської катастрофи вплив на людину відбувається вже на генетичному рівні.

Виникає проблема, коли існуючі окремі небезпечні чинники не викликають змін у стані здоров'я, працездатності працівника міліції, але в сукупності окремі чинники можуть викликати як погіршення стану здоров'я, так і призводити до загибелі, такі процеси мають назва синергізм. Як правило, такі процеси протікають при надзвичайних ситуаціях, в умовах паники і плутанини. У таких випадках на початку людина припиняє контролювати середовище, а потім і захищатися.

Дуже важливим є питання, пов'язані зі стихійними лихами та екологічними катастрофами. Практично у всіх випадках ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій як природного, так і техногенного характеру беруть участь підрозділи МВС. У нормальних умовах працівник міліції піддається впливу *небезпечних чинників* порівняно у невеликій кількості, що не мають динамічного розвитку, небезпечних факторів. При несенні служби, хоч шкідливий вплив на здоров'я працівників ОВС і існує,

але цей вплив лежить у межах припустимого. В умовах стихійних лих кількість небезпечних *чинників* різко збільшується, і їхня дія є динамічною. Працівник міліції при несенні служби або при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій не встигає спостерігати за усіма змінами, особливо якщо він недостатньо підготовлений. Але в даному випадку небезпечні фактори є явними, і людина знаходиться в постійній готовності й обережно ставиться до виконання поставленої задачі, що дозволяє знизити ступінь ризику.

В умовах екологічних катастроф і забруднення небезпечних *чинників* не менше, ніж при надзвичайних ситуаціях, але їхня дія протікає повільно. Такі небезпеки цілком виходять за межі уваги працівника міліції при несенні служби і відбувається максимальний негативний вплив на стан здоров'я. В Україні склалася досить напружена екологічна обстановка в Луганській, Дніпропетровській, Донецькій областях та в регіонах, забруднених в результаті аварії на ЧАЕС. У цих регіонах несуть службу усі підрозділи ОВС, а цей аспект їхньої служби не враховується.

Загальні питання охорони праці обов'язково повинні розглядатися як у вищих навчальних закладах системи МВС, так і у практичних органах і підрозділах внутрішніх справ. На жаль, приклади, що підтверджують дану тезу, говорять про те, що надзвичайні події забирають велику кількість життів людей і приносять великий матеріальний збиток: порушення техніки безпеки - Чорнобиль (1986), авіакатастрофа - Львів (2002); пожежна небезпека - обласне управління внутрішніх справ м. Самара (1999), управління з/д міліції в м. Києві (2002); вибухонебезпека - адміністративний корпус СБУ в м. Києві (2002), події в Чечні і т.д.

Висновки. У результаті наведеного вище необхідно говорити про комплексну підготовку працівників ОВС для забезпечення їх безпеки в життєвих і надзвичайних ситуаціях. Необхідно говорити у зв'язку з цим про доцільність розглядання блоку дисциплін БЖД, Охорона праці, Цивільна оборона та Екологія і як логічне завершення - дисципліна «Охорона праці

працівника ОВС і заходи особистої безпеки». Уведення такої дисципліни обумовлено не тільки гострою життєвою необхідністю, але і підтверджується рішеннями і наказами МВС України. У наказі № 128 від 1996 року безпосередньо вказано про читання двох курсів у вищих навчальних закладів системи МВС: «Основи охорони праці» і «Охорона праці в галузі». Останній наказ Держнаглядохоронпраці України № 15 від 26.01.2005 “Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою”

повністю підтвердив необхідність комплексного підходу до навчання щодо забезпечення особистої безпеки працюючих громадян України.

Література

1. Закон України “Про охорону праці” від 14.10.1992.
2. Навчальна програма нормативної дисципліни “Безпека життєдіяльності” для вищих навчальних закладів. –К.: 1999.
3. Типова навчальна програма з предмету “Охорона праці”. –К.: 2005.
4. Навчальна програма нормативної дисципліни “Охорона праці в галузі” для вищих навчальних закладів. –К.: 1999.
5. Галузеві стандарти вищої освіти. Блоки змістовних модулів з питань Цивільного захисту. –К.: 2006.